

Activisten, geen terroristen

Burgerprotest is elementair voor elke democratie

Verschenen in *De Standaard*, 14 september 2011, p. 28-29

Recente gebeurtenissen wijzen op een harde aanpak door politie en justitie van allerlei vormen van directe actie door milieuorganisaties of burgerinitiatieven. Enkele activisten van Greenpeace werden 20 dagen in voorarrest opgesloten en vervolgd omdat ze tijdens de klimaattop in Kopenhagen ongenodigd tijdens een staatsbanket van de Deense koningin spandoeken voor een krachtig klimaatakkoord hadden ontrold. Hun boodschap werd echter genegeerd en ze werden als misdadigers behandeld en strafrechtelijk vervolgd. Enkele weken geleden werden ze door de rechtbank van Kopenhagen tot gevangenisstraffen met uitstel veroordeeld. Greenpeace Nordic kreeg een fikse geldboete van 10.000 euro opgelegd. In Japan werden dan weer twee medewerkers van Greenpeace vervolgd wegens diefstal en inbraak, omdat zij een doos walvisvlees in een havendepot onderschepten om het bestaan van clandestiene en illegale walvishandel te bewijzen. De walvismokkel is ondertussen door de autoriteiten toegegeven, maar de twee zijn wel finaal veroordeeld tot een gevangenisstraf van anderhalf jaar met uitstel. Ook in België is repressief gereageerd tegen leden van Greenpeace die vanop de 'rode loper' van een Europese top een kordater EU-klimaatpolitiek eisten. De actievoerders kregen een gevangenisstraf van een maand met uitstel en een gezamenlijke geldboete van 11.000 euro. Volgens de Brusselse rechtbank konden de actievoerders zich niet beroepen op het recht op expressievrijheid of het recht op vreedzame politieke actie.

Politie en parket deinzen er soms niet voor terug valse aantijgingen tegen activisten aan te voeren, zoals een Brugs vonnis in verband met de acties rond het Lappersfortbos aantoont. Enkele milieudemonstranten stonden terecht wegens geweld tegen de politie. Uit televisiebeelden die de rechtbank kon bekijken bleek echter dat van geweld tegen de politie geen sprake was. De actievoerders werden dankzij deze mediabeelden vrijgesproken.

De optie voor repressie van actievoerders komt overigens niet enkel van de overheid. Zo legde Electrabel klacht neer tegen Greenpeace wegens zware misdrijven: criminele bendevoorming en aanslagen. Hier stelde de rechter vast dat Greenpeace een vredelievende en geen criminele organisatie is: het doel van de acties was immers de bescherming van het milieu en de sensibilisering van de publieke opinie. Van deze draconische beschuldigingen van Electrabel tegen Greenpeace, die leidden tot lange en ingewikkelde processen, gaat duidelijk intimidatie uit, nog los van de financiële implicaties die verbonden zijn aan dergelijke procedures. Ook al draaiden ze in dit geval uit op buitenvervolginstelling of vrijspraak.

Ook andere bedrijven willen elke vorm van contestatie of kritiek in de kiem smoren. Zo slaagde McDonald's er onlangs in om via de rechter een Vlaamse kortfilm, met Titus de Voogdt in de hoofdrol, tegen te houden omdat een passage de reputatie, het merk en het imago van de hamburgerketen kon schaden. Pas nadat de McDonald's-scène was weggeknipt, kon de film opnieuw in circulatie komen. MO*, een magazine dat de aandacht richt op

duurzame ontwikkeling en aspecten van globalisering, werd dan weer veroordeeld omdat het een spotprent publiceerde van George Forrest, grote baas in de mijnindustrie.

Van een andere aard en minstens even verontrustend is het ontslag “om dringende redenen” van KUL-onderzoekster Barbara Van Dyck omdat ze had deelgenomen en haar steun had betuigd aan de protestactie tegen het GGO-aardappelveld in Wetteren. Het ontslag lokte scherpe reacties uit, ook vanuit de academische wereld. Maar de rector van de KUL hield voet bij stuk.

Dit zijn maar enkele voorbeelden. Er is ook de vervolging van Anja Hermans wegens haar acties in de ‘beveiligde’ zone rond de kerncentrale in Doel. De Liga voor Mensenrechten die haar subsidies dreigde te verliezen. En er is telkens weer de harde aanpak van actievoerders bij asielcentrum 127 en de acties bij Kleine Brogel.

Deze repressieve tendens duikt niet toevallig op in het tijdsvak waarin de dienstbaarheid van de staat aan de economische groei primeert op de opdracht om mondig, geïnformeerd en betrokken democratisch burgerschap in stand te houden. Steeds meer gelden de “wetten van de markt”, waarvoor niemand ooit zijn stem uitbracht. De greep die banken en financiële “notatiebureaus” op staten hebben is sprekend. Maar het gaat veel verder. In een recent boek, *Niet voor de winst* beschrijft Martha Nussbaum met angstaanjagende precisie hoe het onderwijs niet langer streeft naar de vorming van mondige en kritische burgers, maar naar bruikbare en productieve leerlingen. Ook het wetenschappelijk onderzoek wordt steeds meer afhankelijk gemaakt van economische behoeften en winststreven, universiteiten zijn zelf in een bikkelharde concurrentiestrijd verwickeld. Alleen wie sneller en meer publiceert, meer doctoraten aflevert en meer octrooien verkrijgt dan de andere, zal kunnen blijven groeien. Tegen deze achtergrond kan het geen verwondering wekken dat het respect voor de mondige, democratische en kritische burger, waarvan de horizon breder is dan de *pensée unique* van de “wet van de markt”, tanende is, want storend voor de economische *rat race* waarin we met z’n allen verstrikt zijn geraakt. Wereldwijd is sprake van een “zorgwekkende trend van een steeds meer beperkende omgeving voor de burgermaatschappij” (*Report of the World Movement for Democracy*).

Daarom is het hoog tijd op te komen voor de verworvenheden van de democratische rechtstaat waarin politiek, onderwijs, wetenschap, recht, technologie, cultuur en kunst een bijdrage te leveren hebben, niet aan de economie (die eigenlijk ook in het rijtje zou moeten staan), maar aan een duurzame samenleving die zijn toekomst op een open, collectieve en bemiddelende wijze opbouwt. Het is vanuit dit perspectief dat een voortdurende, actieve en invloedrijke participatie van burgers en ngo’s (niet-gouvernementele organisaties) aan de politiek en het maatschappelijk debat een absolute must is, ook in een vertegenwoordigend democratisch systeem. Het politieke gebeuren wordt door de participatie vanuit de ‘burgermaatschappij’ permanent alert gehouden en aangezwengeld. Ook de media spelen een belangrijke rol om de boodschap van deze acties onder de aandacht en op de politieke agenda te brengen.

De inbreng van de civiele maatschappij wordt overigens beschermd in onze rechtsorde. Het Hof voor de Mensenrechten in Straatsburg is ondubbelzinnig: de vrijheid van meningsuiting is vooral van belang wanneer zij betrekking heeft op kritiek en contestatie van beleid en heersende orde. Burgerorganisaties, activisten en ngo’s moet hun proteststem kunnen laten klinken, vooral ook, zo benadrukt het Straatsburgse Hof, in aangelegenheden die te maken hebben met milieu, gezondheid en mensenrechten. Bij manifestaties of acties moet enig

verstorend effect getolereerd worden. Rustverstoring op zichzelf rechtvaardigt geenszins een repressieve aanpak. Vanuit strafrechtelijk oogpunt is het overigens *niet* zo dat elke vaststelling van een misdrijf moet leiden tot een vervolging, veroordeling en/of bestraffing: niet alleen kan het openbaar ministerie zaken seponeren, maar tevens bestaan er rechtvaardigings- en strafuitsluitingsgronden. Wanneer vormen van directe actie onder de bescherming van fundamentele rechten en vrijheden ressorteren, moet er geen straf worden uitgesproken. In toepassing van het Europees Mensenrechtenverdrag mag er zelfs in principe geen inmenging zijn van overheidswege. Actieve burgers mogen niet worden overgeleverd aan politie, strafrecht en repressie: daarmee wordt de publieke ruimte van het open debat versmald en worden degenen die eraan bijdragen onterecht gediscrediteerd.

Dat is wat ook de Mensenrechtenraad van de Verenigde Naties onlangs heeft willen beklemtonen in een resolutie over het recht op vreedzame vergadering en vereniging (*UN Human Rights Council, Resolution 15/11, 30 september 2010*). In uitvoering van deze resolutie is nu ook een speciale rapporteur aangesteld die verslag zal uitbrengen over maatregelen die wereldwijd worden genomen om de civiele maatschappij beter te ondersteunen en te beschermen. De speciale rapporteur zal ook verslag uitbrengen over schendingen van het recht op vreedzame vergadering en vereniging en allerlei vormen van discriminatie, geweld, intimidatie of belaging van personen of organisaties die op deze rechten aanspraak maken. Het moge duidelijk zijn dat de inbreng van de civiele maatschappij en het respect voor burgerlijke en politieke rechten niet enkel in landen als Tunesië, Egypte, Syrië, Jemen, Libië, Wit-Rusland, Cuba, Birma of China, moeten worden ondersteund, verdedigd en geprezen. Ook hier zijn ze geen verworven rustig bezit.

Dirk Voorhoof, professor mediarecht aan de UGent

Serge Gutwirth, professor mensenrechten en rechtstheorie aan de VUB

Wat? Politie en justitie treden te hard op tegen actievoerders en organisaties die via directe actie een maatschappelijke boodschap willen uitdragen.

Waarom? Activisten en ngo's zijn geen terroristen, maar dragen juist bij aan het publieke debat en zijn noodzakelijk in een democratie.

Voor meer informatie over de internationale dag van de democratie op 15 september 2011, zie <http://www.un.org/en/events/democracyday/index.shtml>

Voor meer informatie over de speciale UN-rapporteur over het recht op vrijheid van vreedzame vergadering en vereniging, zie <http://www.ohchr.org/EN/Issues/AssemblyAssociation/Pages/SRFreedomAssemblyAssociationIndex.aspx>